

1601.

Na osnovu člana 12 stav 5 i člana 14 stav 5 Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja ("Službeni list RCG", broj 28/06 i "Službeni list CG", br. 28/11 i 48/15), Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja donijelo je

PRAVILNIK
O FITOSANITARNIM MJERAMA ZA SPREČAVANJE UNOŠENJA I ŠIRENJA
BAKTERIJE *XYLELLA FASTIDIOSA*
(Wells et al.)*

Predmet

Član 1

Ovim pravilnikom propisuju se fitosanitarne mjere za sprečavanje unošenja i širenja, otkrivanje i iskorjenjivanje bakterije *Xylella fastidiosa* (Wells et al.) i njenih podvrsta (u daljem tekstu: štetni organizam) na određenom bilju i granice područja ukoliko je štetni organizam prisutan ili postoji rizik od njegovog prisustva.

Značenje izraza

Član 2

Izrazi upotrijebljeni u ovom pravilniku imaju sljedeća značenja:

a) biljke domaćini su biljke namijenjene sadnji, osim sjemena, koje pripada rodovima ili vrstama koje su date u Prilogu 1;

b) određeno bilje su biljke domaćini namijenjene sadnji, osim sjemena, koje pripadaju rodovima ili vrstama koje su date u Prilogu 2 i za koje je poznato da su osjetljive na podvrste štetnog organizma.

Posebni nadzor

Član 3

(1) Radi utvrđivanja prisustva i sprečavanja širenja štetnog organizma na teritoriji Crne Gore sprovodi se godišnji posebni nadzor biljaka domaćina, u skladu sa programom fitosanitarnih mjera.

(2) Posebni nadzor sprovodi organ uprave nadležan za zdravstvenu zaštitu bilja (u daljem tekstu: Uprava) ili se poseban nadzor sprovodi pod službenim nadzorom Uprave.

(3) Posebni nadzor se sprovodi na osnovu nivoa rizika na otvorenom polju (usjevi, voćnjaci, vinogradi), u rasadnicima, vrtnim centrima, trgovačkim centrima, prirodnim područjima i drugim lokacijama gdje se nalaze biljke domaćini.

(4) Posebni nadzor vrši se vizuelnim pregledom sa uzorkovanjem bilja namijenjenog sadnji i laboratorijskim ispitivanjima, u skladu sa smjernicama za statistički pouzdane nadzore *Xylella fastidiosa* Evropske agencije za bezbjednost hrane (u daljem tekstu: EFSA smjernice), zasnovane na riziku, tako da plan nadzora i način uzorkovanja omogućava da se sa barem 80% pouzdanosti utvrdi nivo prisustva zaraženog bilja od 1%.

(5) Posebni nadzor se vrši u odgovarajućem periodu godine, uzimajući u obzir biologiju štetnog organizma i njegovih vektora, prisustvo i biologiju biljaka domaćina, naučne i tehničke podatke navedene u EFSA smjernicama.

(6) Prisustvo štetnog organizma utvrđuje se jednim od molekularnih testova datih u Prilogu 3, a u slučaju pozitivnih rezultata na neobilježenom području, prisustvo se utvrđuje još jednim pozitivnim molekularnim testom, koji je usmjeren na različite dijelove genoma i koji se sprovodi na istom uzorku bilja ili na istom biljnom ekstraktu.

(7) Identifikacija podvrsta štetnog organizma sprovodi se na svakoj vrsti bilja za koju se utvrdi da je zaražena u obilježenom području, jednim od molekularnih testova iz dijela B Priloga 3.

Obilježeno područje

Član 4

(1) Područje na kojem je potvrđeno prisustvo štetnog organizma bez odlaganja se obilježava.

(2) Ako se potvrdi prisustvo jedne ili više podvrsta štetnog organizma, obilježeno područje može da se odnosi samo na potvrđene podvrste štetnog organizma.

(3) Za vrijeme utvrđivanja prisustva podvrste štetnog organizma, obilježeno područje se odnosi na sve podvrste štetnog organizma.

(4) Obilježeno područje sastoji se od zaraženog i sigurnosnog područja.

(5) Zaraženo područje je područje u poluprečniku od 50 m oko biljke za koju je utvrđeno da je zaražena štetnim organizmom.

(6) Sigurnosno područje je:

- a) najmanje 2,5 km širine od granice zaraženog područja, u slučaju kada se sprovede mjere iskorjenjivanja;
- b) najmanje 5 km širine od granice zaraženog područja, u slučaju kada se sprovede mjere suzbijanja štetnog organizma.

(7) Listu obilježenih područja Uprava objavljuje na svojoj internet stranici.

(8) Sigurnosno područje može se smanjiti na širinu od najmanje 1 km ako se utvrdi sa visokim stepenom pouzdanosti da se štetni organizam nije širio u odnosu na stanje u trenutku utvrđivanja prisustva i ako:

- a) je određeno bilje u zaraženom području, bez obzira na njegovo zdravstveno stanje, odmah uzorkovano i uklonjeno;
- b) od preduzimanja mjera iskorjenjivanja nije utvrđeno da su druge biljke zaražene štetnim organizmom u zaraženom području, na osnovu službenih ispitivanja sprovedenih najmanje jednom godišnje u skladu sa EFSA smjernicama;
- c) je sproveden nadzor najmanje jednom tokom prve godine nakon utvrđivanja prisustva štetnog organizma, u području širine od najmanje 2,5 km oko zaraženog područja, kojim je utvrđeno da na tom području nema prisustva štetnog organizma, uključujući testiranje biljaka domaćina u skladu sa EFSA smjernicama, tako da plan nadzora i način uzorkovanja omogućava da se sa najmanje 90% pouzdanosti utvrdi nivo prisustva zaraženog bilja od 1%, imajući u vidu da je u prvih 400 m oko zaražene biljke rizik veći nego u ostalom području;
- d) nakon sprovedenih mjera iskorjenjivanja štetnog organizma, u zaraženom području nijesu utvrđeni vektori zaraženi štetnim organizmom, što je potvrđeno testiranjima dva puta u toku sezone leta vektora, u skladu sa međunarodnim standardima iz čega se zaključuje da je isključeno prirodno širenje štetnog organizma.

(9) Izuzetno od stava 1 ovog člana, područje na kojem je potvrđeno prisustvo štetnog organizma, ne obilježava se odmah, ako:

- a) postoji dokaz da je štetni organizam nedavno unijet na područje sa biljem na kojem je utvrđen ili je prisustvo štetnog organizma utvrđeno na mjestu sa fizičkom zaštitom od vektora štetnog organizma;
- b) se inspeksijskim pregledom utvrdi da je bilje bilo zaraženo prije unošenja na to područje;
- c) je testiranjem potvrđeno da nijesu utvrđeni vektori zaraženi štetnim organizmom u blizini inficiranog bilja.

(10) U slučaju iz stava 9 ovog člana sprovodi se godišnji nadzor u području nalaza štetnog organizma, tokom najmanje dvije godine, radi utvrđivanja da li je zaraženo drugo bilje, osim bilja na kojem je utvrđeno prisustvo štetnog organizma i da li je potrebno preduzeti dodatne mjere.

(11) Ako se na osnovu posebnog nadzora u obilježenom području tokom četiri godine ne utvrdi prisustvo štetnog organizma, obilježeno područje se ukida.

(12) Ako je smanjeno sigurnosno područje na širinu od najmanje 1 km, u skladu sa stavom 8 ovog člana, obilježeno područje se može ukinuti nakon 12 mjeseci od njegovog obilježavanja ako:

- a) je kao rezultat mjera preduzetih u skladu sa stavom 8 ovog člana sa visokim stepenom pouzdanosti utvrđeno da je prvobitno prisustvo štetnog organizma bilo izolovani slučaj i na obilježenom području nije došlo do njegovog širenja;
- b) su prije ukidanja sprovedena službena testiranja u obilježenom području, u skladu sa EFSA smjernicama, tako da plan nadzora i način uzorkovanja omogućava da se sa najmanje 95% pouzdanosti utvrdi nivo prisustva zaraženog bilja od 1%.

(13) Ako se obilježeno područje ukida u skladu sa stavom 12 ovog člana, nad određenim biljem koje se nalazi na prethodno obilježenom području sprovodi se intenzivan nadzor tokom sljedeće dvije godine u skladu sa EFSA smjernicama, tako da plan nadzora i način uzorkovanja omogućava da se sa najmanje 80% pouzdanosti utvrdi nivo prisustva zaraženog bilja od 1%.

Iskorjenjivanje štetnog organizma

Član 5

(1) U zaraženom području bez odlaganja sprovodi se uklanjanje:

- a) biljaka za koje je potvrđeno da su zaražene štetnim organizmom;
- b) biljaka sa simptomima koji upućuju na moguću zarazu štetnim organizmom ili za koje se sumnja da su zaražene štetnim organizmom;
- c) biljaka koje pripadaju istim vrstama kao zaražene biljke bez obzira na njihovo zdravstveno stanje;
- d) biljaka drugih vrsta na kojima je potvrđena zaraza u drugim djelovima obilježenog područja;
- e) određenog bilja, osim bilja iz tač. c) i d) ovog stava, koje nije odmah podvrgnuto uzorkovanju i molekularnom testiranju i za koje nije potvrđeno da je slobodno od štetnog organizma.

(2) Prilikom uklanjanja biljaka iz stava 1 ovog člana treba preduzeti sve preventivne mjere i uzeti u obzir nivo rizika koji to bilje predstavlja.

(3) Bilje i djelovi bilja iz stava 1 ovog člana uništavaju se na licu mjesta ili na obližnjoj lokaciji u zaraženom području namijenjenoj za tu svrhu ili ako su prekriveni mrežom protiv vektora, na najkraćoj udaljenosti od te lokacije, na način koji onemogućava širenje štetnog organizma.

(4) Uništavanje se može ograničiti samo na grane i lišće, na osnovu nivoa rizika, dok se na drvetu sprovode odgovarajuća tretiranja u skladu sa stavom 6 ovog člana, a korijenov sistem se uklanja ili devitalizuje odgovarajućim tretiranjem kako bi se izbjeglo ponovno nicanje.

(5) Izuzetno od stava 1 tač. b), c) i d) ovog člana, pojedinačne biljke domaćini koje su službeno utvrđene kao biljke od istorijskog značaja ne moraju se uklanjati pod uslovom da su:

- a) izvršeni godišnji inspekcijski pregledi, uzorkovanje i testiranje jednim od molekularnih testova iz Priloga 3, čime je potvrđeno da nije zaraženo štetnim organizmom;
- b) izvršeni odgovarajući fitosanitarni postupci protiv populacije vektora štetnog organizma, u svim njegovim razvojnim stadijumima, koji mogu uključivati hemijske, biološke ili mehaničke metode nad pojedinačnim određenim biljem ili u području gdje se bilje nalazi, u zavisnosti od lokalnih uslova.

(6) U zaraženom području vrše se tretmani protiv populacije vektora štetnog organizma, u svim njegovim razvojnim stadijumima, prije i u toku uklanjanja biljaka iz stava 1 ovog člana, efikasnim hemijskim, biološkim ili mehaničkim metodama, u zavisnosti od lokalnih uslova.

(7) U zaraženom i sigurnosnom području primjenjuje se poljoprivredna praksa za kontrolu populacije vektora štetnog organizma u svim njegovim razvojnim stadijumima, u odgovarajućem periodu godine, nezavisno od uklanjanja bilja, uključujući efikasne hemijske, biološke ili mehaničke tretmane protiv vektora, u zavisnosti od lokalnih uslova.

(8) U obilježenom području se prati prisustvo štetnog organizma sprovođenjem godišnjih posebnih nadzora u odgovarajućem periodu godine, u skladu sa članom 3 st. 5 i 6 ovog pravilnika i EFSA smjernicama.

(9) U zaraženom području uzorkuju se i testiraju biljke domaćini, uključujući određeno bilje koje još nije uklonjeno, u skladu sa EFSA smjernicama, tako da plan nadzora i način uzorkovanja omogućava da se sa najmanje 90% pouzdanosti utvrdi nivo prisustva zaraženog bilja od 0.5%.

(10) U sigurnosnom području uzorkuju se i testiraju biljke domaćini i drugo bilje koje ima simptome zaraze ili bilje za koje se sumnja da je zaraženo štetnim organizmom, u skladu sa EFSA smjernicama tako da plan nadzora i način uzorkovanja omogućava da se sa najmanje 90% pouzdanosti utvrdi nivo prisustva zaraženog bilja od 1%, uzimajući u obzir da prvih 400 m u blizini zaraženog područja predstavlja područje većeg rizika.

(11) U obilježenom području prati se i prisustvo štetnog organizma u vektorima radi utvrđivanja rizika od širenja zaraze koji predstavljaju vektori i procjene efikasnosti primijenjenih fitosanitarnih mjera za kontrolu vektora.

(12) Za iskorjenjivanje štetnog organizma primjenjuju se, po potrebi i druge mjere u skladu sa međunarodnim standardima (ISPM) br. 9 i 14.

(13) Za rješavanje posebnih slučajeva ili komplikacija za koje se smatra da sprečavaju, ometaju ili odlažu iskorjenjivanje, preduzimaju se odgovarajuće mjere, a naročito u vezi sa dostupnošću i uništavanjem zaraženog bilja ili bilja za koje se sumnja da je zaraženo, bez obzira na lokaciju, vlasništvo i odgovorno lice.

(14) Radi utvrđivanja porijekla zaraze štetnim organizmom sprovodi se odgovarajuće istraživanje, pri čemu se prate biljke domaćini povezane sa zarazom, uključujući bilje koje je premješteno prije obilježavanja područja.

Suzbijanje štetnog organizma

Član 6

(1) Izuzetno od člana 5 ovog pravilnika, na zaraženom području mogu da se sprovede fitosanitarne mjere suzbijanja štetnog organizma (*containment measures*) koje podrazumijevaju uklanjanje svih biljaka za koje je utvrđeno da su zaražene štetnim organizmom, na osnovu nadzora iz stava 6 ovog člana, odmah nakon službene potvrde prisustva štetnog organizma, ili prije sljedeće sezone leta vektora ako je štetni organizam otkriven van sezone leta vektora, uz primjenu svih mjera opreza radi sprječavanja širenje štetnog organizma tokom i nakon uklanjanja.

(2) Izuzetno od stava 1 ovog člana može se, iz naučnih razloga, odlučiti da se ne uklanjaju biljke za koje je utvrđeno da su zaražene štetnim organizmom na mjestima gdje se nalaze biljke posebnog kulturnog i društvenog značaja iz stava 6 tačke b) ovog člana.

(3) Odgovarajući tretmani protiv vektora štetnog organizma vrše se prije uklanjanja biljaka iz stava 1 ovog člana i u okolini biljaka iz stava 2 ovog člana, u svim njegovim razvojnim stadijumima, efikasnim hemijskim, biološkim ili mehaničkim metodama, u zavisnosti od lokalnih uslova.

(4) U području iz stava 6 tač. a) i b) ovog člana primjenjuje se poljoprivredna praksa za kontrolisanje populacije vektora štetnog organizma, u svim njegovim razvojnim stadijumima u odgovarajućem periodu godine, efikasnim hemijskim, biološkim ili mehaničkim metodama, u zavisnosti od lokalnih uslova.

(5) U poluprečniku od 50 m oko biljaka u zaraženom području najmanje u djelovima područja iz stava 6 ovog člana za koje je utvrđeno da su zaražene štetnim organizmom, odmah se uzorkuje i testira:

- a) određeno bilje koje pripada vrstama na kojima je utvrđena zaraza u istom obilježenom području;
- i
- b) drugo bilje koje ima simptome zaraze štetnim organizmom ili bilje za koje se sumnja da je zaraženo štetnim organizmom.

(6) Prisustvo štetnog organizma se prati u odgovarajućem periodu godine u skladu sa EFSA smjernicama u djelovima zaraženog područja:

- a) najmanje 5 km od granice zaraženog područja sa sigurnosnim područjem;
- b) u blizini mjesta na kojem se nalazi bilje posebnog kulturnog i društvenog značaja izvan područja iz tačke a) ovog stava.

(7) U djelovima zaraženog područja iz stava 6 ovog člana vrši se uzorkovanje i testiranje biljaka domaćina koje pripadaju vrstama na kojima je utvrđena zaraza u obilježenom području, u skladu sa članom 3 stav 6 ovog pravilnika, u skladu sa EFSA smjernicama, tako da plan nadzora i

način uzorkovanja omogućava da se sa najmanje 90% pouzdanosti utvrdi nivo prisustva zaraženog bilja od 0,7%.

(8) U okviru uzorkovanja i testiranja iz stava 7 ovog člana vrši se i testiranje populacije vektora na prisustvo štetnog organizma.

(9) U sigurnosnom području se uzorkuju i testiraju biljke domaćini i drugo bilje sa simptomima zaraze štetnim organizmom ili bilje za koje se sumnja da je zaraženo, u skladu sa EFSA smjernicama, tako da plan nadzora i način uzorkovanja omogućava da se sa najmanje 90% pouzdanosti utvrdi nivo prisustva zaraženog bilja od 1%, imajući u vidu da je prvih 400 m u blizini zaraženog područja područje većeg rizika.

(10) Prisustvo štetnog organizma se prati u vektorima u djelovima zaraženog područja iz stava 6 ovog člana kao i u sigurnosnom području, radi utvrđivanja rizika od daljeg širenja štetnog organizma vektorima i procjene efikasnosti sprovedenih fitosanitarnih mjera za kontrolu vektora.

(11) Uništavanje biljaka i njihovih djelova na kojima je utvrđena zaraza štetnim organizmom u zaraženom području vrši se na licu mjesta ili na obližnjoj lokaciji određenoj za tu namjenu, na način da se spriječi širenje štetnog organizma.

(12) Uništavanje se, na osnovu nivoa rizika, može ograničiti samo na grane i lišće, dok se na drvetu sprovode tretiranja protiv vektora štetnog organizma skladu sa stavom 3 ovog člana, a korijenov sistem se uklanja ili devitalizuje odgovarajućim tretiranjem, kako bi se izbjeglo ponovno nicanje.

(13) Za rješavanje posebnih slučajeva ili komplikacija za koje se smatra da sprečavaju, ometaju ili odlažu suzbijanje, preduzimaju se odgovarajuće mjere, a naročito u vezi sa dostupnošću i uništavanjem zaraženog bilja ili bilja za koje se sumnja da je zaraženo, bez obzira na lokaciju, vlasništvo i odgovorno lice.

Sadnja određenog bilja u zaraženom području

Član 7

Određeno bilje može se saditi u zaraženom području samo u slučaju ako je to bilje:

- a) gajeno na mjestima proizvodnje sa zaštitom od insekata, na kojima nije prisutan štetni organizam niti njegovi vektori;
- b) onih sorti za koje je procijenjeno da su otporne ili tolerantne na štetni organizam, posadenih u zaraženom području, ali van njegovih djelova iz člana 6 stav 6 tačka a) ovog pravilnika;
- c) iste vrste kao bilje za koje je testiranjem utvrđeno da nije zaraženo štetnim organizmom u okviru nadzora tokom najmanje dvije godine u skladu sa članom 5 stav 8 ovog pravilnika i sadi se u području u kojem se sprovode fitosanitarne mjere iskorjenjivanja štetnog organizma.

Premještanje određenog bilja

Član 8

(1) Određeno bilje koje je gajeno na mjestu proizvodnje u obilježenom području premješta se izvan obilježenog područja i iz zaraženog područja u odgovarajuće sigurnosno područje samo ako:

- a) je tokom proizvodnog ciklusa gajeno na mjestu odobrenom u skladu sa članom 9 ovog pravilnika ili se nalazi na takvom mjestu najmanje posljednje tri godine;
- b) tokom rasta bilja nije bilo znakova prisustva štetnog organizma ni njegovih vektora;
- c) je podvrgnuto fitosanitarnim tretmanima protiv populacije vektora štetnog organizma u svim njegovim razvojnim stadijumima u odgovarajućem periodu godine radi sprečavanja prisustva vektora, efikasnim hemijskim, biološkim ili mehaničkim metodama, u zavisnosti od lokalnih uslova;
- d) se bilje prevozi kroz obilježeno područje ili unutar njega u zatvorenim kontejnerima ili pakovanju tako da je isključena mogućnost zaraze štetnim organizmom ili njegovim vektorima;
- e) što je moguće bliže vremenu premještanja-se uzorkuje i testira jednim od molekularnih testova iz Priloga 3 radi utvrđivanja prisustva štetnog organizma kojim se sa najmanje 80% pouzdanosti može utvrditi nivo prisustva zaraženog bilja od 1 %.

(2) Određeno bilje na kojem nikada nije utvrđena zaraza štetnim organizmom premješta se izvan tog obilježenog područja i iz zaraženog područja u odgovarajuće sigurnosno područje samo ako:

- a) je gajeno na mjestu koje pripada držaocu bilja upisanom u Registar proizvođača, prerađivača, uvoznika, distributera i skladištara bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti bilja (u daljem tekstu: Registar);
- b) pripada vrsti bilja koja je dio svog životnog ciklusa gajena na obilježenom području i praćena je tokom tri godine od obilježavanja područja u okviru nadzora iz člana 5 stav 8 i člana 6 stav 11 ovog pravilnika nikada nije utvrđena zaraza štetnim organizmom;
- c) je podvrgnuto fitosanitarnim tretmanima protiv populacije vektora štetnog organizma u svim njegovim razvojnim stadijumima u odgovarajućem periodu godine radi sprečavanja prisustva vektora, efikasnim hemijskim, biološkim ili mehaničkim metodama, u zavisnosti od lokalnih uslova;
- e) što je moguće bliže vremenu premještanja partije (lotovi) bilja se uzorkuju i testiraju jednim od molekularnih testova iz Priloga 3 radi utvrđivanja prisustva štetnog organizma kojim se sa najmanje 95% pouzdanosti može utvrditi nivo prisustva zaraženog bilja od 1 %;
- f) što je moguće bliže vremenu premještanja partije (lotovi) bilja su podvrgnute fitosanitarnim tretmanima protiv vektora štetnog organizma.

(3) Određeno bilje koje je tokom proizvodnog ciklusa gajeno *in vitro* u obilježenom području, može se premještati iz obilježenog područja i iz zaraženog područja u odgovarajuće sigurnosno područje samo ako:

- a) je gajeno na mjestu koje je odobreno u skladu sa članom 9 ovog pravilnika;
- b) je proizvedeno u prozirnom kontejneru, u sterilnim uslovima i:
 - iz sjemena; ili
 - od matičnih biljaka koje su životni ciklus rasle na području u kojem štetni organizam nije prisutan i za koje je testiranjem utvrđeno da su slobodne od štetnog organizma; ili
 - od matičnih biljaka koje su rasle na mjestu proizvodnje u skladu sa uslovima iz stava 1 ovog člana i za koje je utvrđeno da su slobodne od štetnog organizma uzorkovanjem i testiranjem na način da kojim se sa najmanje 95% pouzdanosti može utvrditi nivo prisustva zaraženog bilja od 1 %;
- c) se prevozi u prozirnom kontejneru u sterilnim uslovima čime se isključuje mogućnost zaraze štetnim organizmom preko njegovih vektora.

(4) Bilje *Vitis* namijenjeno sadnji, osim sjemena u stanju mirovanja, koje je tokom dijela svog životnog ciklusa uzgajano u obilježenom području, može se premještati izvan obilježenog područja i iz zaraženog područja u odgovarajuće sigurnosno područje samo ako:

- a) je gajeno na mjestu koje pripada držaocu bilja upisanom u Registar;
- b) što je moguće bliže vremenu premještanja, je podvrgnuto odgovarajućem termoterapijskom tretmanu kojim se bilje uranja u trajanju 45 minuta u vodu zagrijanu na 50 °C u registrovanom objektu koji nadzire Uprava.

(5) Određeno bilje koje je barem dio proizvodnog ciklusa gajeno u obilježenom području može se premještati unutar zaraženog područja, unutar sigurnosnog područja i sa sigurnosnog područja u odgovarajuće zaraženo područje samo ako:

- a) je gajeno na mjestu koje pripada držaocu bilja upisanom u Registar;
- b) Uprava, odnosno fitosanitarna inspekcija na tom mjestu sprovodi godišnje uzorkovanje i testiranje radi utvrđivanja prisustva štetnog organizma, u skladu sa EFSA smjernicama;
- c) rezultati godišnjih inspekcijskih pregleda i testiranja reprezentativnog uzorka potvrđuju da štetni organizam nije prisutan;
- d) je podvrgnuto fitosanitarnim tretmanima protiv populacije vektora štetnog organizma u svim njegovim razvojnim stadijumima u odgovarajućem periodu godine, radi sprečavanja prisustva vektora efikasnim hemijskim, biološkim ili mehaničkim metodama, u zavisnosti od lokalnih uslova;
- e) su držaoci bilja od lica kojem isporučuju bilje dobili pisanu izjavu da to bilje neće biti premješteno izvan tih područja.

(6) Određeno bilje koja nikada nije gajeno u obilježenom području može se premještati samo ako:

- a) je raslo na mjestu koje koristi držalac bilja, upisan u Registar i na kojem se sprovodi godišnji inspekcijski pregled;
- b) je podvrgnuto, zavisno od nivoa rizika, uzorkovanju i testiranju radi utvrđivanja prisustva štetnog organizma jednim od molekularnih testova iz Priloga 3 i u skladu sa EFSA smjernicama.

(7) Za prvo premještanje sa mjesta proizvodnje bilja namijenjenog sadnji, osim sjemena *Coffea*, *Lavandula dentata* L., *Nerium oleander* L., *Olea europaea* L., *Polygala myrtifolia* L. i *Prunus dulcis* (Mill.) D.A. Webb koje nije gajeno u obilježenom području sprovodi se uzorkovanje i testiranje radi utvrđivanja prisustva štetnog organizma, u skladu sa EFSA smjernicama, na način da se sa najmanje 80% pouzdanosti može utvrditi nivo prisustva zaraženog bilja od 1 %.

(8) Predosnovne matične biljke i predosnovni materijal, u skladu sa propisima koji uređuju sadni materijal, a koji pripadaju vrstama *Juglans regia* L., *Olea europaea* L., *Prunus amygdalus* Batsch, *P. amygdalus* x *P. persica*, *P. armeniaca* L., *P. avium* (L.) L., *P. cerasus* L., *P. domestica* L., *P. domestica* x *P. salicina*, *P. dulcis* (Mill.) D.A. Webb, *P. persica* (L.) Batsch i *P. salicina* Lindlegajen, gajeni izvan obilježenog područja i koji su barem djelimično gajeni izvan objekata koji su zaštićeni od insekata premještaju se samo ako:

- a) ih prati biljni pasoš i sertifikat o kvalitetu u skladu sa propisima koji uređuju sadni materijal;
- b) što je moguće bliže vremenu premještanja su podvrgnuti inspekcijskom pregledu, uzorkovanju i molekularnom testiranju radi utvrđivanja prisustva štetnog organizma, koji se sprovode u skladu sa međunarodnim standardima za fitosanitarne mjere (ISPM).

(9) Određeno bilje može da se premješta samo ako ga prati biljni pasoš.

(10) U slučaju određenog bilja iz stava 5 ovog člana primjenjuju se sledeći dodatni uslovi:

- a) ako se premješta unutar zaraženog područja, pored koda sljedivosti u biljnom pasošu se navodi oznaka „Zaraženo područje – XYLEFA”;
- b) ako se premješta unutar sigurnosnog područja ili iz sigurnosnog područja u zaraženo područje, pored koda sljedivosti u biljnom pasošu se navodi oznaka „Sigurnosno područje i zaraženo područje – XYLEFA”.

Odobranje mjesta proizvodnje u obilježenom području

Član 9

(1) Mjesto proizvodnje u obilježenom području sa kojeg se premješta određeno bilje u skladu sa članom 8 st. 1 i 3 ovog pravilnika odobrava se ako:

- a) pripada držaocu bilja upisanom u Registar;
- b) se utvrdi da je mjesto koje je fizički zaštićeno od štetnog organizma i njegovih vektora;
- c) se svake godine u odgovarajuće doba sprovode najmanje dva inspekcijska pregleda.

(2) Ako se prilikom godišnjih inspekcijskih pregleda otkrije prisustvo štetnog organizma ili oštećenja fizičke zaštite iz stava 1 tačka b) ovog člana, odmah se opoziva odobrenje za mjesto i privremeno obustavlja premještanje određenog bilja.

(3) Uprava utvrđuje i ažurira listu svih mjesta odobrenih u skladu sa stavom 1 ovog člana.

Službene kontrole prilikom premještanja određenog bilja

Član 10

(1) Prilikom premještanja određenog bilja van obilježenog područja i iz zaraženog područja u sigurnosno područje sprovode se službene kontrole.

(2) Službene kontrole iz stava 1 ovog člana sprovode se najmanje na mjestima sa kojih se biljke domaćini premještaju iz zaraženog područja u sigurnosno područje ili izvan obilježenog područja, uključujući saobraćajnice, aerodrome i luke.

(3) Službene kontrole iz stava 1 ovog člana sprovode se na određenom bilju, bez obzira na lokaciju, vlasništvo, lice ili subjekat koji je odgovoran za bilje i uključuju pregled dokumentacije i provjeru identiteta određenog bilja.

(4) Kada se službenom kontrolom utvrdi da nijesu ispunjeni uslovi za premještanje određenog bilja iz člana 8 ovog pravilnika, bilje se uništava na licu mjesta ili na obližnjoj lokaciji, uz preduzimanje mjera, radi sprečavanja širenja štetnog organizma i vektora.

Unošenje biljaka domaćina porijeklom iz država u kojima nije prisutan štetni organizam

Član 11

Biljke domaćini porijeklom iz država u kojima nije prisutan štetni organizam, mogu se unositi na teritoriju Crne Gore ako:

- a) je nadležna služba za zdravstvenu zaštitu bilja te države u pisanoj formi obavijestila Evropsku komisiju da štetni organizam nije prisutan u toj državi, na osnovu inspekcijskih pregleda, uzorkovanja i testiranja jednim od molekularnih testova iz Priloga 3, u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima za fitosanitarne mjere (ISPM) i EFSA smjernicama, tako da plan nadzora i način uzorkovanja omogućava da se sa najmanje 80% pouzdanosti utvrdi nivo prisustva zaraženog bilja od 1%;
- b) ih prati fitosertifikat koji u rubrici "Dopunska izjava" sadrži podatak da štetni organizam nije prisutan u toj državi;
- c) su gajene na mjestu na kojem se sprovode godišnji inspekcijski pregledi i, zavisno od nivoa rizika, uzorkovanje i testiranje jednim od molekularnih testova iz Priloga 3, koji se obavljaju u odgovarajuće vrijeme radi utvrđivanja prisustva štetnog organizma;
- d) je bilje namijenjeno sadnji, osim sjemena, *Coffea*, *Lavandula dentata* L., *Nerium oleander* L., *Olea europaea* L., *Polygala myrtifolia* L. i *Prunus dulcis* (Mill.) D.A. Webb gajeno na mjestu na kojem se vrše godišnji inspekcijski pregledi sa uzorkovanjem i testiranjem, koji se na tom bilju vrše u odgovarajuće vrijeme radi utvrđivanja prisustva štetnog organizma i u skladu sa međunarodnim standardima za fitosanitarne mjere i na način da se sa najmanje 80% pouzdanosti može utvrditi nivo prisustva zaraženog bilja od 1%;
- e) su prilikom unošenja pregledane u skladu sa članom 13 ovog pravilnika i nije utvrđeno prisustvo štetnog organizma.

Unošenje biljaka domaćina porijeklom iz područja u kojima nije prisutan štetni organizam u zaraženoj državi

Član 12

Biljke domaćini porijeklom iz države u kojoj je utvrđeno prisustvo štetnog organizma mogu se unositi na teritoriju Crne Gore ako:

- a) potiču iz područja koje je nadležna služba za zdravstvenu zaštitu bilja te države uspostavila kao slobodno od štetnog organizma u skladu sa međunarodnim standardima za fitosanitarne mjere i na osnovu službenih nadzora koji uključuju uzorkovanje i testiranje jednim od molekularnih testova iz Priloga 3 i u skladu sa EFSA smjernicama, tako da plan nadzora i način uzorkovanja omogućava da se sa najmanje 80% pouzdanosti utvrdi nivo prisustva zaraženog bilja od 1%;
- b) je nadležna služba za zdravstvenu zaštitu bilja te države u pisanoj formi obavijestila Evropsku komisiju o nazivu tog područja;
- c) ih prati fitosertifikat u kome je u rubrici "Mjesto porijekla" upisano da se biljke nalazile u području iz tačke a), uz odgovarajuće navođenje naziva područja;
- d) su gajene na mjestu na kojem se sprovode godišnji inspekcijski pregledi i zavisno od nivoa rizika, uzorkovane i testirane jednim od molekularnih testova iz Priloga 3, koji se obavljaju u odgovarajuće vrijeme radi utvrđivanja prisustva štetnog organizma;
- e) je bilje namijenjeno sadnji, osim sjemena, *Coffea*, *Lavandula dentata* L., *Nerium oleander* L., *Olea europaea* L., *Polygala myrtifolia* L. i *Prunus dulcis* (Mill.) D.A. Webb gajeno na mjestu na kojem se vrše godišnji inspekcijski pregledi sa uzorkovanjem i testiranjem koji se na tom bilju vrše u odgovarajuće vrijeme radi utvrđivanja prisustva štetnog organizma i u skladu sa međunarodnim standardima za fitosanitarne mjere, na način kojim se sa najmanje 80% pouzdanosti može utvrditi nivo prisustva zaraženog bilja od 1%;

- f) su prilikom unošenja pregledane u skladu sa članom 13 ovog pravilnika i nije utvrđeno prisustvo štetnog organizma.

Službene kontrole prilikom unošenja biljaka domaćina

Član 13

(1) Pošiljke biljaka domaćina koje se unose u Crnu Goru iz drugih država službeno se kontrolišu na mjestu unošenja na teritoriju Crne Gore ili na mjestu odredišta, i to:

- a) vizuelnim pregledom; i
- b) u slučaju sumnje na prisustvo štetnog organizma, uzorkovanjem i ispitivanjem radi potvrđivanja odsustva štetnog organizma.

(2) Uzorci iz stava 1 tačka b) ovog člana moraju biti veličine da se sa najmanje 80% pouzdanosti može utvrditi nivo prisustva zaraženog bilja od 1%, u skladu sa Međunarodnim standardom za fitosanitarne mjere broj 31.

(3) Biljke koje su tokom proizvodnog ciklusa uzgajane in vitro i prevoze se u prozirnim kontejnerima u sterilnim uslovima, ne podliježu uzorkovanju.

Obavješćavanje

Član 14

(1) Uprava obavješćava i sprovodi kampanje podizanja svijesti o riziku koji predstavlja štetni organizam putnike, prevoznike i širu javnost objavljivanjem informacija na svojoj internet stranici i drugim vidovima informisanja javnosti.

(2) Unutar obilježenog područja Uprava informiše javnost o riziku koji predstavlja štetni organizam, mjerama koje se donose radi sprečavanja njegovog unošenja i širenja, mjerama koje treba preduzeti protiv vektora, kao i o obilježavanju područja, granicama zaraženog područja i sigurnosnog područja.

(3) O preduzetim i planiranim fitosanitarnim mjerama iz čl. 3, 4, 5, 6 i 9 ovog pravilnika, obavješćava se Evropska komisija.

Prilozi

Član 15

Prilozi 1, 2 i 3 čine sastavni dio ovog pravilnika.

Prestanak važenja

Član 16

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestaje da važi Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja bakterije *Xylella fastidiosa* (Well et al.)* ("Službeni list CG", br. 40/19 i 54/19).

Stupanje na snagu

Član 17

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore".

*U ovaj pravilnik prenešena je: Implementirajuća Regulatorna Komisija (EU) 2020/1201 od 14. avgusta 2020.godine o mjerama za sprečavanje unošenja u Uniju organizma *Xylella fastidiosa* (Wells et al.) i njegovog širenja unutar Unije i Implementirajuća Regulatorna Komisija (EU) 2021/1688 od 20 Septembra 2021 koja dopunjuje Implementirajuću Regulatornu (EU) 2020/1201 koja se odnosi na listu biljaka domaćina i određenog bilja i testova za identifikaciju *Xylella fastidiosa*

Broj: 05-313/21-12729/4

Podgorica, 5. novembra 2021. godine

Ministar,
mr Aleksandar Stijović, s.r.

**LISTA BILJA OSJETLJIVOG NA JEDNU ILI VIŠE PODVRSTA ŠTETNOG ORGANIZMA - BILJKE
DOMAĆINI**

<i>Acacia</i>	<i>Fallopia japonica</i> (Houtt.) Ronse Decr.
<i>Acer</i>	<i>Fatsia japonica</i> (Thunb.) Decne. & Planch.
<i>Adenocarpus lainzii</i>	<i>Ficus carica</i> L.
<i>Albizia julibrissin</i> Durazz.	<i>Fortunella</i>
<i>Alnus rhombifolia</i> Nutt.	<i>Frangula alnus</i> Mill.
<i>Amaranthus retroflexus</i> L.	<i>Fraxinus</i>
<i>Ambrosia</i>	<i>Genista</i>
<i>Ampelopsis arborea</i> (L.) Koehne	<i>Ginkgo biloba</i> L.
<i>Ampelopsis brevipedunculata</i> (Maxim.) Trautv.	<i>Gleditsia triacanthos</i> L.
<i>Ampelopsis cordata</i> Michx.	<i>Grevillea juniperina</i> Br.
<i>Anthyllis hermanniae</i> L.	<i>Hebe</i>
<i>Artemisia</i>	<i>Helianthus</i>
<i>Asparagus acutifolius</i> L.	<i>Helichrysum</i>
<i>Athyrium filix-femina</i>	<i>Heliotropium europaeum</i> L.
<i>Baccharis</i>	<i>Hemerocallis</i>
<i>Brassica</i>	<i>Hevea brasiliensis</i> (Willd. ex A.Juss.) Müll.Arg.
<i>Calicotome spinosa</i> (L.) Link	<i>Hibiscus</i>
<i>Calicotome villosa</i> (Poiret) Link	<i>Humulus scandens</i> (Lour.) Merr.
<i>Callicarpa americana</i> L.	<i>Ilex aquifolium</i> L.
<i>Callistemon citrinus</i> (Curtis) Skeels	<i>Ilex vomitoria</i> Sol. ex Aiton
<i>Calluna vulgaris</i> (L.) Hull	<i>Iva annua</i> L.
<i>Carya</i>	<i>Jacaranda mimosifolia</i> D. Don
<i>Catharanthus roseus</i>	<i>Juglans</i>
<i>Celtis occidentalis</i> L.	<i>Juniperus ashei</i> J. Buchholz
<i>Cercis canadensis</i> L.	<i>Koeleruteria bipinnata</i> Franch.
<i>Cercis occidentalis</i> Torr.	<i>Lagerstroemia</i>
<i>Cercis siliquastrum</i> L.	<i>Laurus nobilis</i> L.
<i>Chamaecrista fasciculata</i> (Michx.) Greene	<i>Lavandula</i>
<i>Chenopodium album</i> L.	<i>Lavatera cretica</i>
<i>Chionanthus</i>	<i>Ligustrum lucidum</i> L.
<i>Chitalpa tashkentensis</i> T. S. Elias & Wisura	<i>Liquidambar styraciflua</i> L.
<i>Cistus</i>	<i>Lonicera implexa</i>
<i>Citrus</i>	<i>Lonicera japonica</i> Thunb.
<i>Clematis cirrhosa</i> L.	<i>Lupinus aridorum</i>
<i>Coelorachis cylindrica</i> (Michx.) Nash Coffea	<i>Lupinus villosus</i>
<i>Conium maculatum</i> L.	<i>Magnolia grandiflora</i> L.
<i>Convolvulus cneorum</i> L.	<i>Mallotus paniculatus</i> (Lam.) Müll.Arg.
<i>Coprosma repens</i> A.Rich.	<i>Medicago arborea</i> L.
<i>Coronilla</i>	<i>Medicago sativa</i> L.
<i>Cyperus eragrostis</i> Lam.	<i>Metrosideros</i>
<i>Cytisus</i>	<i>Mimosa</i>
<i>Digitaria</i>	<i>Modiola caroliniana</i> (L.) G. Don
<i>Diospyros kaki</i> L.f.	<i>Morus</i>
<i>Diplocyclos palmatus</i> (L.) C.Jeffrey	<i>Myoporum insulare</i> R. Br.
<i>Dodonaea viscosa</i> (L.) Jacq.	<i>Myrtus communis</i> L.
<i>Echium plantagineum</i>	<i>Nandina domestica</i> Murray
<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	<i>Neptunia lutea</i> (Leavenw.) Benth.
<i>Encelia farinosa</i> A. Gray ex Torr.	<i>Nerium oleander</i> L.
<i>Eremophila maculata</i> (Ker Gawler) F. von Müller.	<i>Olea</i>
<i>Erigeron</i>	<i>Osteospermum ecklonis</i> DC.
<i>Erodium moschatum</i> (L.) L'Hérit.	<i>Osteospermum fruticosum</i> (L.) Norl.
<i>Erysimum hybrids</i>	<i>Parthenocissus quinquefolia</i> (L.) Planch.
<i>Euphorbia chamaesyce</i> L.	<i>Paspalum dilatatum</i> Poir.
<i>Euphorbia terracina</i> L.	<i>Pelargonium</i>
<i>Euryops chrysanthemoides</i> (DC.) B.Nord	<i>Perovskia abrotanoides</i>
<i>Euryops pectinatus</i> (L.) Cass.	<i>Persea americana</i> Mill.
<i>Fagus crenata</i> Blume	<i>Phagnalon saxatile</i> (L.) Cass.
	<i>Phillyrea angustifolia</i> L.

Phillyrea latifolia L.
Phlomis fruticosa L.
Phoenix
Pinus taeda L.
Pistacia vera L.
Plantago lanceolata L.
Platanus
Pluchea odorata (L.) Cass.
Polygala grandiflora
Polygala myrtifolia L.
Prunus
Psidium
Pteridium aquilinum
Pyrus
Quercus
Ratibida columnifera (Nutt.) Wooton & Standl.
Rhamnus
Rhus
Robinia pseudoacacia L.
Rosa
Rosmarinus
Rubus
Ruta chalapensis
Salvia mellifera Greene
Salvia officinalis
Salvia rosmarinus

Sambucus
Santolina chamaecyparissus L.
Santolina magonica
Sapindus saponaria L.
Sassafras
Setaria magna Griseb.
Solidago fistulosa Mill.
Solidago virgaurea L.
Sorghum halepense (L.) Pers.
Spartium
Stewartia pseudocamellia
Strelitzia reginae Aiton
Streptocarpus
Symphyotrichum *divaricatum* (Nutt.)
G.L.Nesom
Teucrium capitatum L.
Trifolium repens L.
Ulex
Ulmus
Vaccinium
Vinca
Vitis
Westringia fruticosa (Willd.) Druce
Westringia glabra R.Br.
Xanthium strumarium L.

PRILOG 2

LISTA BILJA OSJETLJIVOG NA ODREĐENE PODVRSTE ŠTETNOG ORGANIZMA - ODREĐENO BILJE

Određeno bilje osjetljivo na *Xylella fastidiosa* subspecies *fastidiosa*

Acer
Ambrosia artemisiifolia L.
Calicotome spinosa (L.) Link
Cercis occidentalis Torr.
Cistus monspeliensis L.
Citrus sinensis (L.) Osbeck
Coffea
Erysimum
Genista lucida L.
Juglans regia L.
Lupinus aridorum
Magnolia grandiflora L.
Medicago sativa L.
Metrosideros
Morus
Nerium oleander L.
Pluchea odorata (L.) Cass.
Polygala myrtifolia L.
Psidium
Prunus
Rhamnus alaternus L.
Salvia rosmarinum
Rubus rigidus Sm.
Rubus ursinus Cham. & Schldl.
Ruta chalapensis
Sambucus

Spartium junceum L.
Streptocarpus
Teucrium capitatum L.
Ulmus americana L.
Vaccinium corymbosum
Vinca
Vitis

Određeno bilje osjetljivo na *Xylella fastidiosa* subspecies *multiplex*

Acacia
Acer griseum (Franch.) Pax
Acer pseudoplatanus L.
Acer rubrum L.
Adenocarpus lainzii
Alnus rhombifolia Nutt.
Ambrosia
Ampelopsis cordata Michx.
Anthyllis hermanniae L.
Artemisia
Athyrium filix-femina
Asparagus acutifolius L.
Baccharis halimifolia L.
Calicotome spinosa (L.) Link
Calicotome villosa (Poir.) Link
Callistemon citrinus (Curtis) Skeels
Calluna vulgaris (L.) Hull
Carya
Celtis occidentalis L.

Cercis canadensis L.
Cercis occidentalis Torr.
Cercis siliquastrum L.
Chionanthus
Cistus
Clematis cirrhosa L.
Convolvulus cneorum L.
Coprosma repens A. Rich.
Coronilla
Cytisus
Dodonaea viscosa (L.) Jacq.
Echium plantagineum
Elaeagnus angustifolia L.
Encelia farinosa Gray ex Torr.
Erigeron
Erodium moschatum
Euryops chrysanthemoides (DC.) B.Nord.
Euryops pectinatus (L.) Cass.
Fallopia japonica (Houtt.) Ronse Decr.
Ficus carica L.
Frangula alnus Mill.
Fraxinus
Genista
Ginkgo biloba L.
Gleditsia triacanthos L.
Grevillea juniperina Br.
Hebe
Helianthus
Helichrysum
Hibiscus syriacus
Ilex aquifolium L.
Iva annua L.
Koelreuteria bipinnata Franch.
Lagerstroemia
Laurus nobilis L.
Lavandula
Lavatera cretica
Liquidambar styraciflua L.
Lonicera
Lupinus aridorum
Lupinus villosus Willd.
Magnolia grandiflora L.
Medicago arborea L.
Medicago sativa L.
Metrosideros
Myrtus communis L.
Nerium oleander
Olea
Osteospermum ecklonis (DC.) Norl.
Pelargonium
Perovskia abrotanoides
Phagnalon saxatile (L.) Cass.
Phillyrea angustifolia L.
Phillyrea latifolia
Phlomis fruticosa L.
Pistacia vera L.
Plantago lanceolata L.
Platanus
Polygala myrtifolia L.
Polygala grandiflora
Prunus
Pteridium aquilinum
Quercus

Ratibida columnifera (Nutt.) Wooton & Standl.
Rhamnus
Robinia pseudoacacia L.
Rosa
Rosmarinus
Rubus
Salvia mellifera Greene
Salvia officinalis
Salvia rosmarinus
Sambucus
Santolina chamaecyparissus L.
Santolina magonica
Sapindus saponaria L.
Solidago virgaurea L.
Spartium
Strelitzia reginae Aiton
Ulex
Ulmus
Vaccinium
Vinca
Westringia fruticosa Guerin.
Xanthium strumarium L.

**Određeno bilje osjetljivo na *Xylella*
fastidiosa subspecies *pauca***

Acacia
Amaranthus retroflexus L.
Asparagus acutifolius L.
Catharanthus roseus (L.) G. Don
Chenopodium album L.
Cistus albidus L.
Cistus creticus L.
Citrus
Coffea
Dodonaea viscosa (L.) Jacq.
Eremophila maculata (Ker Gawler) F. von
Müller.
Erigeron
Euphorbia chamaesyce L.
Euphorbia terracina L.
Grevillea juniperina Br.
Hebe
Heliotropium europaeum L.
Hibiscus
Laurus nobilis L.
Lavandula
Myoporum insulare Br.
Myrtus communis L.
Nerium oleander L.
Olea europaea L.
Osteospermum fruticosum (L.) Norl.
Pelargonium
Phillyrea latifolia L.
Pistacia vera
Polygala myrtifolia L.
Prunus
Rhamnus alaternus L.
Spartium junceum L.
Ulmus parviflorus
Vinca minor L.
Westringia fruticosa (Willd.) Druce
Westringia glabra Br.

Testovi za identifikaciju *Xylella fastidiosa* i njenih podvrsta

A. Testovi za skrining i identifikaciju *Xylella fastidiosa*

1. Real time PCR (Harper *et al.* 2010, 2013)¹;
2. LAMP (Loop-mediated isothermal amplification) (Harper *et al.* 2010, 2013)²;
3. Real time PCR (Ouyang *et al.* 2013)³;
4. Konvencionalni PCR (Minsavage *et al.* 1994)⁴;

B. Molecularni testovi za identifikaciju podvrsta *Xylella fastidiosa*

1. MLST (Multi Locus Sequence Typing) (Yuan *et al.* 2010)⁵ za sve podvrste;
2. PCR (Hernandez-Martinez *et al.* 2006)⁶ za podvrste *fastidiosa*, *multiplex* and *sandyi*;
3. PCR (Pooler & Hartung 1995)⁷ za podvrstu *pauca*.

¹ DOI: 10.1094/PHYTO-06-10-0168;
² DOI: 10.1094/PHYTO-06-10-0168;
³ DOI: 10.1371/journal.pone.0081647;
⁴ DOI:10.1094/Phyto-84-456;
⁵ DOI: 10.1094/PHYTO-100-6-0601;
⁶ DOI: 10.1094/PD-90-1382;
⁷ DOI: 10.1007/BF00294703.